

Pinigų plovimo prevencijos
kompetencijų centras

Sukčiavimo atvejų statistikos analizė

2024 m. I ketvirtis

2024 m.

2024 m. Q1 sukčiavimo atvejų statistikos analizė.

Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centro statistinių duomenų teikėjai

Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras (toliau – PPPKC, Centras) pagal iš finansų įstaigų AB „Swedbank“, AB SEB banko, Revolut Bank, UAB, Luminor Bank AS Lietuvos skyriaus, AB Šiaulių banko, OP Corporate Bank plc. Lietuvos filialo, AS „Citadele banka“ Lietuvos filialo ir UAB URBO banko pateiktus duomenis atliko 2024 m. I ketvirčio (toliau – 2024 m. Q1) sukčiavimo atvejų statistikos analizę.

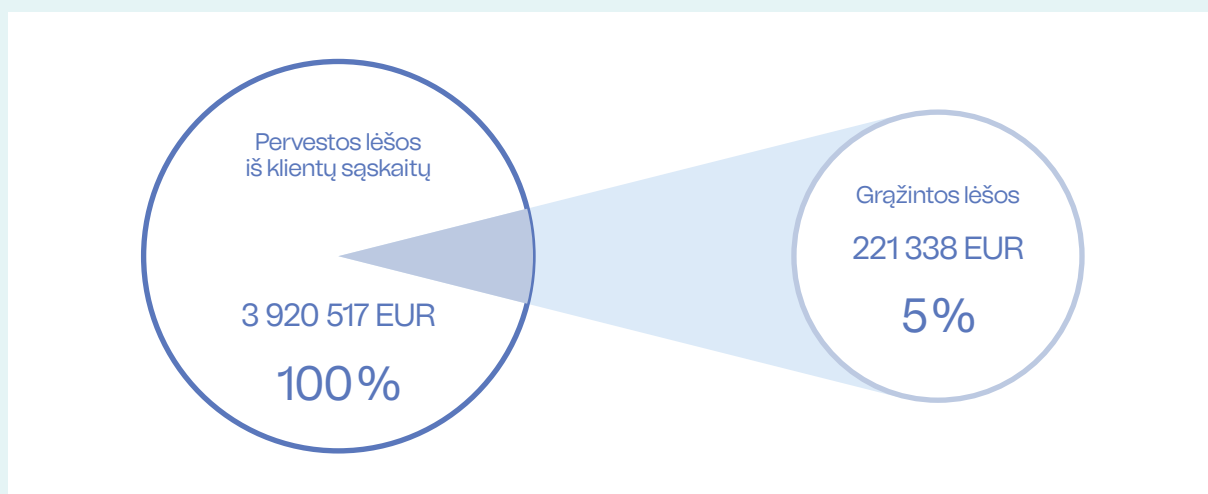
PPPKC atkreipia dėmesį, kad iki 2023 m. gruodžio 31 d. Revolut Bank neteikė statistinių duomenų apie sukčiavimo būdu iš finansų įstaigų klientų, kurie yra Lietuvos Respublikos rezidentai, užvaldytas lėšas, incidentų skaičių ir kt., o nuo 2024 m. sausio 1 d. tapo oficialiu PPPKC statistinių duomenų teikėju. Revolut Bank Lietuvos rinkoje veikia nuo 2021 m. gruodžio 13 d. Revolut banko duomenimis, 2024 m. kovo 31 d. finansų įstaiga turėjo virš 550 tūkst. klientų, kurie yra Lietuvos Respublikos rezidentai, iš jų beveik 6 tūkst. yra juridiniai asmenys.

Kadangi nuo 2024 m. sausio mėn. duomenis teikia daugiau finansų įstaigų, siekiant tikslumo, **2024 m. I ketvirčio duomenys nėra lyginami su atitinkamu laikotarpiu praėjusiais metais bei su 2023 m. IV ketvirčiu.**

2024 m. pirmojo ketvirčio (toliau – 2024 m. Q1) finansinių sukčių aktyvumas

PPPKC pateikti duomenys rodo, kad 2024 m. I ketvirtį finansų įstaigos užfiksavo 3760 sukčiavimo incidentų¹. Finansų įstaigų klientų sukčiams pervestų lėšų suma siekė 3,9 mln. Eur, tačiau iš šios sumos finansų įstaigoms pavyko sugrąžinti virš 220 tūkst. Eur. Remiantis šiais duomenimis, realūs gyventojų nuostoliai, t.y. klientų prarastos lėšos, siekė 3,7 mln. Eur.

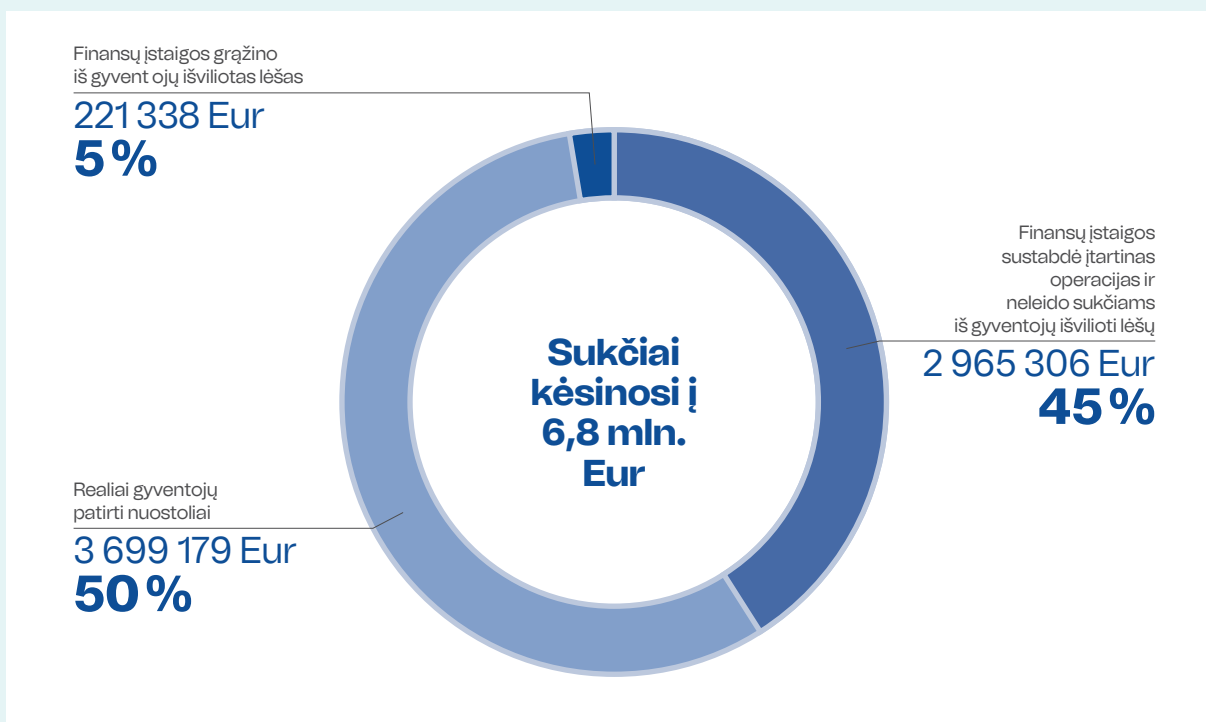
Sukčiavimo būdu realiai patirti GYVENTOJŲ nuostoliai – 3,7 mln. EUR 2024 m. Q1

¹ Incidentų skaičius (vnt.) – sukčiavimo atvejai (epizodai, ne sukčiavimo būdu inicijuotos pavienės operacijos), kuomet klientas esamomis autorizavimo priemonėmis pasirašė ir iniciavo mokėjimą, kuris finansų įstaigos buvo sustabdytas/įvykdytas. Patikslinama, jog incidento vienetu laikomas atvejis, kai klientas dalyvauja tam tikroje sukčiavimo schemeje.

² Pervestos lėšos iš klientų sąskaitų – lėšos, išėjusios iš finansų įstaigos.

Dar didesnių nuostolių pavyko išvengti dėl finansų įstaigų taikomų aktyvių prevencijos veiksmų: finansiniai sukčiai iš Lietuvos gyventojų ir įmonių pirmąjį šių metų ketvirtį kėsinosi išvilioti 6,8 mln. Eur. Visgi automatinių sistemų bei prevencijos specialistų komandų pastangomis per 2024 m. I ketvirtį sustabdyta 2,9 mln. Eur, t.y. šios lėšos neiškeliavo iš finansų įstaigų klientų sąskaitų.

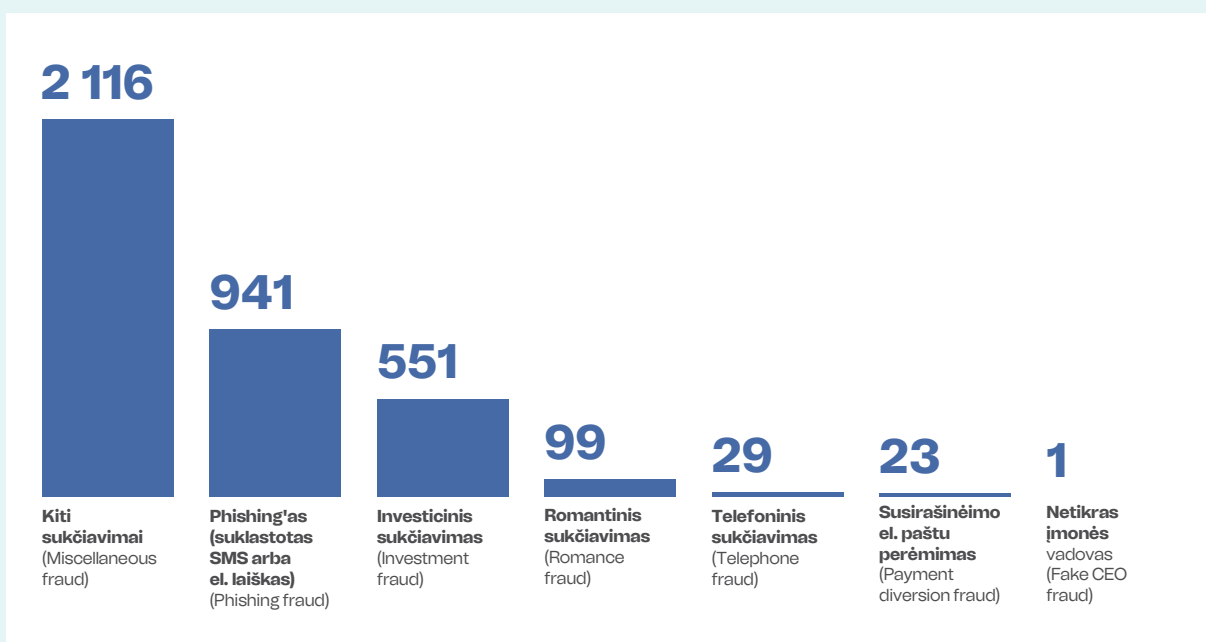

SUKČIAVIMAI PAGAL TIPOLOGIJAS

Remiantis naujausiais duomenimis, 2024 m. sausio–kovo mėnesiais, dominuojantys sukčiavimo būdai, vertinant atvejų skaičių, buvo: suklastotas SMS arba el. laiškas (Phishing fraud) ir investicinis sukčiavimas (Investment fraud).

Sukčiavimo tipologijos pagal incidentų skaičių, vnt.

2024 m. Q1

Šie du sukčiavimo būdai minėtu laikotarpiu buvo dominuojantys ir reikalaujantys daugiausiai dėmesio. Viena vertus, taikant Phishing'o metodą, kuomet duomenis bandoma išvilioti per SMS žinutes ar el. nuorodas, gyventojai atakuojami gerokai intensyviau, jų fiksuota virš 900 atvejų, tačiau jų išviliotos lėšos apsiribojo 320 tūkst. Eur, taigi vidutinė išviliota suma siekė 355 Eur.

Tuo tarpu investicinio sukčiavimo atveju, kurių fiksuota virš 500, schema reikalauja laiko, sukčių įdirbio išlaikant „aukos“ dėmesį. Ši sukčiavimo schema dažniausiai prasideda nuo netikėto „investicijų eksperto“ skambučio, kuris vėliau atsiunčia nuorodą į „investavimo platformą“, kurioje matomi grafikai. Grafikuose vaizduojama kaip investicijos neva auga ir generuos neįtikėtinais dideli pelną. Aukos pradeda „investuoti“ vis daugiau ir daugiau pinigų, o jei lėšų aukos nebeturi, sukčiai, naudodami psichologinį spaudimą, ragina aukas pasiimti greitąjį kreditą ar pasiskolinti lėšų iš giminaičių ar pažįstamų žmonių. Po „sėkmingo investavimo“ lėšų susigrąžint nebepavyksta, kadangi paprašius išmokėti lėšas „finansų ekspertai“ staiga pradingsta. Tačiau sukčiams pradingus, atsiranda tariamieji „gelbėtojai“, kurie puikiai žinodami situaciją, susisiekiama su auka, prisistato policijos ar kitos institucijos atstovais ir nurodo, kad gali pagelbėti susigrąžinti lėšas ar, kad sukčiai yra sulaikyti, tačiau reikia „tik“ susimokėti papildomus „administracinius“ mokesčius. Gavus „administracinius mokesčius“ tokie „gelbėtojai“ dingsta. Tokiu būdu išviliojamos ženkliai didesnės sumos.

Konkrečiu atveju, per minėtą laikotarpį išviliota net 1,6 mln. Eur ir tai tarp visų sukčiavimo tipologijų, sudarė didžiausią patirtą gyventojų nuostolį, o vidutinė išviliota suma siekė 3 200 Eur.

Taigi galima sakyti, kad šie du sukčiavimo būdai skiriasi savo tikslais ir psichologiniu poveikiu – Phishingo atveju taikomasi į gyventojų išsiblašymą, skubėjimą, tačiau išviliojamos sumos yra palyginti nedidelės. Investicinis sukčiavimas yra iš esmės kitoks būdas – juo taikomasi į linkusius patikėti greitu ir dideliu uždarbiu žmones, todėl ir patiriami nuostoliai yra kur kas didesni – netenkamos ne tik nuosavos, tačiau dažnu atveju ir skolintos lėšos, t.y. sukčių aukos ne tik praranda savo pinigus, bet dar lieka skoloje kredito įstaigoms ar draugams, giminaičiams.

Kategorija „Kiti“ sukčiavimai apima įvairius sukčiavimo būdus, kurie negali būti priskirti aiškiai apibrėžtomis tipologijoms ir turi kartais ir kelioms skirtingoms sukčiavimo schemoms būdingų bruožų. Į ją patenka sukčių skelbimai internete apie neegzistuojančias prekes, pavedimai už Booking/AirBnB platformų ribų ir pan.

Vis dėlto, analizuojant šią kategoriją pastebima, jog didelė apgaulės dalis yra priskiriama prie sukčiavimo, siūlant neegzistuojančias prekes, paslaugas (būsto nuoma), ir kita.

Sukčiams lengvu taikiniu tampa pasipelnymas iš elektroninės prekybos, kai fiktyviai, atsižvelgiant į sezoną, gyventojų poreikį, parduodamos įvairios prekės. Gyventojai, nepasitikrinę informacijos, pasikliauja tikrovės neatitinkančia reklama, kuri įžūliai brukama bei reikalauja pasinaudoti pasiūlymu „čia ir dabar“.

Taip pat vyksta ir fiktyvi prekyba prabangių prekių ženklių produkcija ypačingai mažomis kainomis, pigiai išnuomojamu nekilnojamu turtu, ar pigiai ir „skubiai“ parduodamu automobiliu, vaikiškomis prekėmis ar kt. Pastarųjų atvejų populiarumas gali būti siejamas su augančiomis vartojimo tendencijomis, noru įsigyti prabangias prekes žemomis kainomis, ekonomine situacija, sparčiu prekių ir paslaugų kainų augimu.

Kadangi į šią kategoriją patenka itin daug sukčiavimo atvejų, kurių negalima priskirti konkrečiai tipologijai, bendras fiksuotų incidentų skaičius yra didžiausias tarp visų kitų kategorijų – 2116 atvejų. Tuo tarpu pagal sukčiams pervestų lėšų sumą, ši kategorija yra trečia – pasitelkdami aukščiau minėtus sukčiavimo būdus sukčiai išviliojo apie 800 tūkst. Eur, o vidutinė išviliotų lėšų suma siekia 400 Eur.

Kitas sukčiavimo būdas, su kuriuo dažnai susiduria gyventojai, yra romantinis sukčiavimas. Romantinio sukčiavimo (Romance fraud) intensyvumas išlieka pakankamai aukštas: fiksuoti 99 atvejai, išviliotų lėšų suma sudarė daugiau kaip 135 tūkst. Eur.

Sukčių taikoma romantinio sukčiavimo metodika išlieka ta pati. Pastarieji susikuria netikras anketas su netikromis nuotraukomis, „liūdnomis“ ir netikromis istorijomis, taikosi į 40–70 metų amžiaus moterų ir vyrų grupes, kurie yra vieniši ir tikisi sutikti turtingą, empatišką gyvenimo draugą. Sukčių sukurtos istorijos yra tipinės, turinčios kelis scenarijus, tačiau visos priverčia aukas pasijausti reikalingas, mylimas. Aukos apipilamos pažadais, nušviečiama šviesi ir laiminga ateitis su pasiturinčiu Amerikos kilmės kariškiu, turtingu našliu ar našle, ar kt. išgalvota asmenybe. Sukčiai įžvelgia aukų geranoriškumą, dosnumą, priverčia aukas susižavėti jais ir manipuliuodami išvilioja iš gyventojų nemenkas sumas.

2024 m. I ketvirčio duomenys rodo, jog vis dar taikomas ir telefoninio sukčiavimo modelis. Sausio – kovo mėn. fiksuoti 29 telefoninio sukčiavimo atvejai, kai skambinantieji apsimeta valstybės institucijų, bankų darbuotojais, mėgina užmegzti kontaktą manipuliuodami jautriomis detalėmis ir taip priversti pasidalyti asmenine finansine arba prisijungimo informacija. Pastaruoju būdu sukčių išviliota suma sudarė daugiau nei 77 tūkst. Eur.

Svarbu paminėti, kad masinio informavimo gyventojai nuolat perspėjami apie sukčius, jų paspėstas pinkles, sukčiavimo tipologijas. Taip pat, gyventojai raginami būti budrūs ir neapsigauti su rusakalbais asmenimis, kurie skambina savo aukoms ir įtaigiai, naudodami psichologinį spaudimą bando įgyti gyventojų pasitikėjimą ir užvaldyti asmens duomenis bei išvilioti gyventojų lėšas.

Su finansiniais sukčiais susiduria ne tik gyventojai, tačiau ir juridiniai asmenys.

Jų atžvilgiu dažniausiai taikomos netikro įmonės vadovo arba susirašinėjimo el. paštu perėmimo, kai pateikiamos suklastotos sąskaitos – faktūros arba „verslo partneriai“ nurodo „naujas sąskaitas“ skubiems pavedimams, schemas. Nors šie atvejai nėra labai dažni, tačiau itin skaudūs finansiškai.

Norėdami apsimesti įmonės vadovu arba klastodami sąskaitą – faktūrą, sukčiai būna iš anksto išsiaiškinę įmonės struktūrą ir procesus, susipažinę su vidine korespondencija. Jie pasirūpina, kad laiškai ir bendravimas būtų kuo labiau įtikinami ir paškatina auką pervesti įmonės lėšas į neva patikimo partnerio, o iš tiesų – sukčių, sąskaitą. Šis sukčiavimo būdas sukčius įtraukia į savotišką žaidimą „pažink savo auką“.

Nors tokių sukčiavimų kaip „Netikras įmonės vadovas (Fake CEO)“ ir „Susirašinėjimo el. paštu perėmimas (Payment diversion) atvejų skaičius per sausio – kovo mėnesius nėra aukštas – fiksuota 24 atvejai (Payment diversion – 23 atvejai; Fake CEO – 1), tačiau sukčiams pervestų lėšų mastas siekia beveik 1 mln. Eur. „Aukai“ tokio sukčiavimo pasekmės tampa labai skaudžios – juridiniai asmenys patiria milžiniškus nuostolius, gali kilti grėsmė ir įmonių mokumui.

³ **Susirašinėjimo el. paštu perėmimas** (Payment diversion fraud) – sukčiai įsilaužia į elektroninį susirašinėjimą tarp dviejų šalių ir sulaukę patogaus momento informuoja mokančią šalį apie pakeistą banko sąskaitą.

Investicinis sukčiavimas (Investment fraud) – sukčiai įkalbinėja klientus investuoti į egzotiškus investavimo instrumentus, iš tikrųjų nėra jokio investavimo, klientai perveda pinigus į sukčių kontroliuojamas sąskaitas.

Romantinis sukčiavimas (Romance fraud) – sukčiai susiranda potencialias aukas per pažinčių svetaines, socialinius tinklus ir pan., užmezga romantinius santykius ir ilgainiui įtikina aukas pervesti pinigus į jų kontroliuojamas sąskaitas.

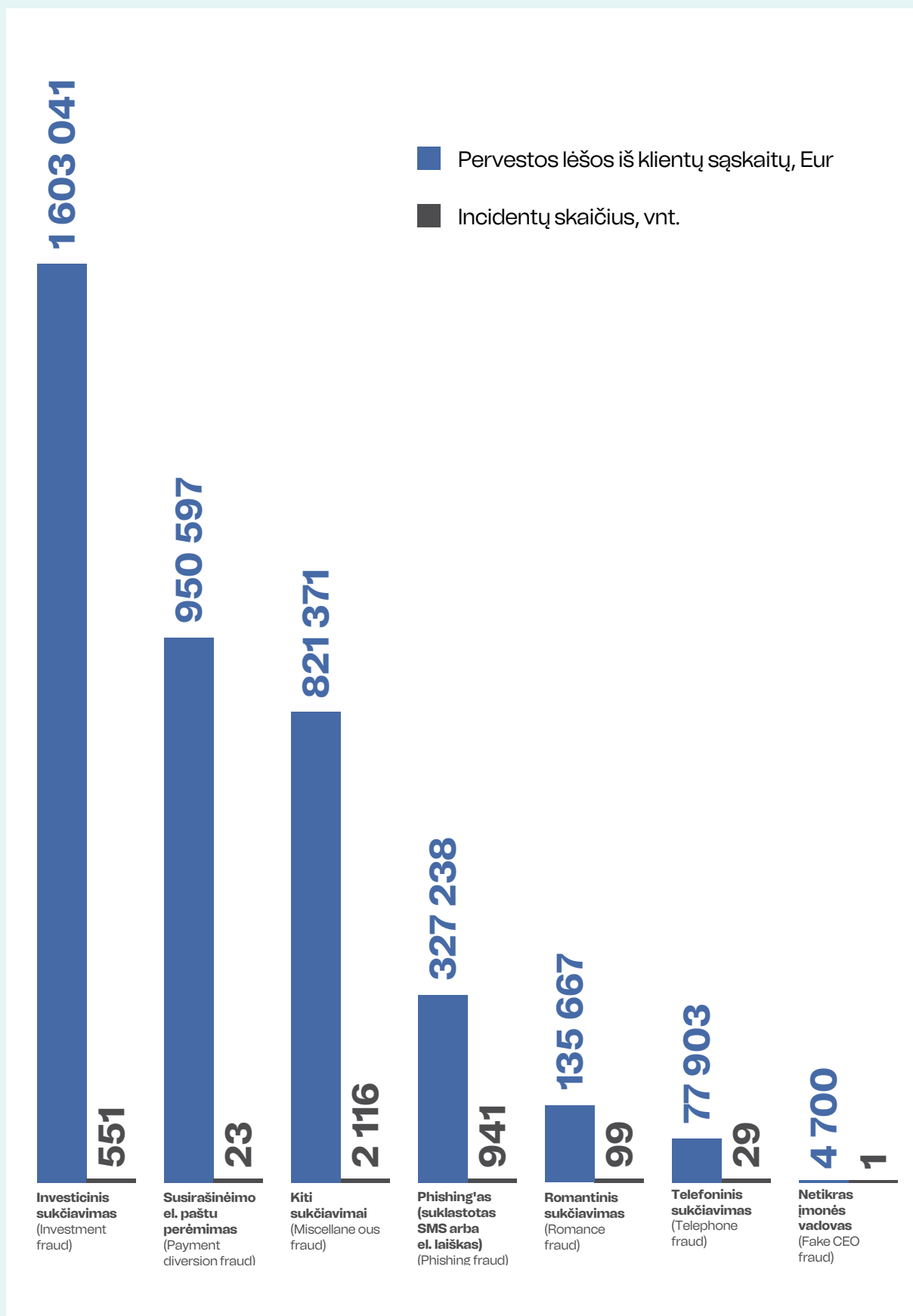
Telefoninis sukčiavimas (Telephone fraud) – sukčiai apsimeta banko darbuotojais, policininkais ir pan. ir įtikina aukas atskleisti el. banko prisijungimo duomenis, patvirtinti sukčių atliekamus pavedimus ir pan.

Phishing'as (suklastotas SMS arba el. laiškas) (Phishing fraud) – sukčiai siunčia suklastotus el. laiškus ar SMS žinutes, kurios atrodo panašios į banko ar kitų institucijų su tikslu gauti e. banko prisijungimo duomenis, patvirtinti sukčių atliekamus pavedimus, t.t.

Netikras įmonės vadovas (Fake CEO fraud) – sukčiai apsimeta įmonės vadovais skambindami telefonu ar siųsdami suklastotus el. laiškus ir įtikina atsakingus asmenis atlikti pavedimus į sukčių sąskaitas.

Kiti sukčiavimai, pvz. sukčių skelbimai internete apie neegzistuojančias prekes, pavedimai už Booking/AirBnB platformų ribų ir pan.

Sukčiavimo tipologijos pagal iš gyventojų išviliotas lėšas, Eur 2024 m. Q1

Išvados

- **Apibendrinant 2024 m. Q1 sukčiavimo atvejus, Centras nurodo, kad, nuo 2024 m. sausio 1 d., PPPKC duomenis apie sukčiavimo atvejus teikia 8 finansų įstaigos, kai iki 2023 m. gruodžio 31 d. informaciją teikė 7. Prie duomenų teikėjų prisidėjo Revolut Bank, kuris papildė sukčiavimo atvejų statistiką.**
- **Nors finansų įstaigoms ir pavyko sustabdyti 45 proc. sukčiavimo metu bandytų išvilioti lėšų, tačiau 2024 m. Q1 bendras sukčiavimo incidentų skaičius sudarė aukštą, 3 760 sukčiavimo incidentų, rodiklį. Finansų įstaigų klientų realūs nuostoliai siekė 3,7 mln. Eur.**
- **Finansiniai sukčiai iš Lietuvos gyventojų ir įmonių pirmąjį šių metų ketvirtį kėsinosi išvilioti 6,8 mln. Eur. Tačiau finansų įstaigų dėka dalies sukčiavimo atvejų sukeltamų finansinių nuostolių buvo išvengta, kai finansų įstaigos sustabdė beveik 2,9 mln. Eur. Taip pat, finansų įstaigoms pavyko grąžinti klientams sukčių išviliotas pinigines lėšas, kurių suma siekė virš 220 tūkst. Eur.**
- **Nustatyta, kad dominuojantys sukčiavimo būdai, vertinant atvejų skaičių, yra suklastotas SMS arba el.laiškas (Phishing fraud) ir investicinis sukčiavimas (Investment fraud).**

Tikslinga ir toliau tęsti prevencinį visuomenės švietimą, informuoti bei supažindinti su naujomis ir priminti apie esamas sukčiavimo tipologijas, sukčiavimo tendencijas.

- ! Nuolatinė informacijos sklaida skatins gyventojus suklusti, būti įžvalgesniems prieš spaudžiant sukčių atsiųstas nuorodas ar atiduodant savo asmens duomenis, prisijungimus prie elektroninės bankininkystės bei dar labiau sumažins sukčių galimybes nusavinti gyventojų lėšas.

